

PALANCSA ATTILA

MI IS AZ A KATASZTRÓFATURIZMUS?

**...napjainkban
a természetben
tapasztalt romboló
jelenségek, az emberek
háborús konfliktusai és
hatalmi harcai iránt
egyre több élvhajász
turista mutat
érelklődést.**

Mielőtt komolyabban kezdenénk erről a két évtizede megjelent turisztikai alkategóriáról, fogalomról beszélni, ki kell jelentenünk, hogy jelenleg sem a nemzetközi, sem a magyar turisztikastatisztikai irodalomban nincsenek releváns számadatok a katasztrófaturizmusról. Nem tudjuk, hogy a nemzetközi és a hazai turisztikai forgalom hány százalékát teszi ki, és nem ismerjük a katasztrófák helyszínére utazók turisztikai jellemzőit sem (vagyoni állapotát, iskolai végzettségét, utazási szokásait, társadalmi helyzetét stb.).

Abban azonban biztosak lehetünk, hogy a turisztikában él és jelen van a mindennapjainkban az emberi (háborúk) és természeti csapások által „gerjesztett” be- és kiutazó turizmus. Az emberek személyiségüknek megfelelően reagálnak már magára a katasztrófaturizmus szóra is. Egyesek elítélik azokat, akik kifejezetten azért utaznak a katasztrófa sújtotta területekre, hogy fényképezzenek, és egy általuk különlegesnek tartott élménnyel gazdagabban térjenek haza, hogy azt majd elmesélhessék ismerőseiknek.

Mások nem értik, miért baj, ha a kíváncsiság kielégítése céljából és a veszélyes helyzeteket keresve az előbb említett, biztonságosnak csöppet sem mondható területekre utaznak. E miatt az „egyre jelentősebb – ám egyelőre latens – kereslet miatt elérte a marketingküszöböt a katasztrófaturizmus”.¹

■ A katasztrófaturizmus a turizmusipar azon alrendszerére, amely a turizmus egyéb jellemzőinek megfelelően viselkedik, de mint mindegyik alrendszernek, ennek is vannak speciális jegyei. A katasztrófaturizmus oka elsősorban a katasztrófa sújtotta területen található látvány iránti érdeklődés, kíváncsiság. Katasztrófáról van szó, de itt az utazás elsődleges célja nem a segélynyújtás, nem a tragédiákat megélt helyiek megsegítése, hanem az egyéni kíváncsiság – és az adrenalin szint fokozása. A másodlagos cél természetesen lehet a segítségnyújtás, valamiféle karitatív tevékenység, de ez az odautazók elhanyagolható, matematikailag nem kifejezhető hányadában merül fel. Az „igazi” katasztrófaturista fontos jellemzője, hogy magának a katasztrófának a megtörténte után belátható, azaz ahhoz közeli időzónában jelenik meg a helyszínen.

Katasztrófaturizmuson tehát a mindennapjainkban zajló természeti csapások közvetlen és elsődlegesen nem karitatív szándékkal való megtekintését értjük.

A katasztrófaturizmus fogalmát széleskörűen, sokféleképpen próbáljuk több-kevesebb sikerrel meghatározni. Abban mindegyik meghatározás összecseng, hogy a turista legfőbb motivációja a kíváncsiság, az események közvetlen közelében szerzett élmények, valamint a természet romboló erejével való szembenézés. Ugyanakkor a legtöbb turistát az erkölcsi normái és az embertársai iránt érzett empátia tartja vissza ezektől az extrém és szokatlan utazásoktól. Az emberek többsége inkább lemondja a katasztrófa sújtotta övezetekbe tervezett utazását, illetve mihamarabb távozik onnan, ha ott éri az esemény, és ha erre van még lehetősége. Ezt a megállapítást támasztja alá, a Magyar Utazásszervezők és Közvetítők Szövetségének alelnöke, Békefi Veronika HVG-nek adott nyilatkozatában: „a katasztrófakeresők elenyésző arányt képviselnek a világ turistaforgalmában, és feltételezések szerint inkább az egyéni akciók, semmint a szervezetség jellemzi őket.”²

Ugyanakkor tagadhatatlan, és nap mint nap szembesülünk azzal – akár televíziós híradásokat megtekintve vagy internetes portálokat felkeresve –, hogy hátizsákos emberek fényképezőgéppel a kezükben járnak a katasztrófa sújtotta területen, s közben látható módon nem károsultak, nem tudósítók, de még csak nem is önkéntesek. Sajnos ezek a természeti katasztrófák és a világ számos területén kialakuló háborúk, összetűzések és zavargások szinte mindennaposak, és az „arra járó kíváncsiskodók” sem maradnak el ezekről a helyszínekről.

Az elmúlt két évtizedben a témában megjelentek szerint a katasztrófaturizmusnak valójában két nagy ága van. Az egyik a régi, történeti katasztrófa helyszínehez köthető, a másik az újabb típusú helyszínekhez. A régi típusú helyszíneken érthetjük a *kegyeleti típusú utazásokat*, mint például egy vallási zarándokhelyre való utazás, így például a jeruzsálemi Golgota meglátogatása, és a *kíváncsiság, felfedezés élménye miatt tett utazásokat*, mint például az ókorban elpusztult Pompejibe utazás. Ezeket a történelmi helyszíneket felkeresve a turisták a borzongás élményének hódolnak, valamint a tudás- és ismeretszerzési vágyuk kielégítésének is.

Az újabb típusú helyszíneken a *már bekövetkezett, de még friss természeti csapások, katasztrófák helyszíneit* értjük, és a „meleg”, illetve „élő” *szerencsétlenségek helyszínei* is ide tartoznak. E kettő közötti különbség tulajdonképpen az, hogy a turista a helyszínre a katasztrófa bekövetkezése után utazik, vagy pedig a bekövetkezés pillanatában véletlenszerűen van ott.

A katasztrófaturizmus keletkezése

■ Habár a katasztrófaturizmus kifejezés elsősorban a közelmúlt eseményei kapcsán (cunami, Katrina, háborúk, földrengések) vált ismertté és került be a köztudatba, va-

lójában már van hagyománya. Rendkívül jó példa erre az 1865-ben zajló amerikai polgárháború harctereire Thomas Cook (az első utazási iroda alapítója) által vitt angol utazók esete, vagy a néhány évvel később Mark Twain író által vezetett turistacsoport a háború sújtotta Szevasztopolba (ahol állítólag leteremtette a turistákat, amiért azok marékszám gyűjtötték össze a repeszdarabokat ajándék gyanánt az ott-hon maradtak részére).

Tehát már a régmúltban is akadt kínálat és kereslet a turizmus eme kivételes fajtája iránt. Mára azonban utazási irodák szakosodtak az emberi kíváncsiság kielégítésére, s akár szervezett kereteken belül is ellátogathatunk a veszélyes térségekbe.

De milyen igények kelthették életre mindezt? Hiszen régebben az volt a „normális”, hogy egy katasztrófa sújtotta övezetből minél hamarabb próbált az ember kijutni és szeretteit is biztonságba helyezni... Manapság pedig a média már-már beteges túlkapásainak és tragédia-hajhászásának köszönhetően sikk egy „izgi” kis háborút, földrengést, tűzhányót, árvizet elfogadható rizikófaktoron, de mégis testközelből és látótávolságon belül megtekinteni. Kiváló példákat tudunk felsorolni. Így megemlíthetjük annak a magyarországi utazási irodának az ajánlatát 1992/93-ból, mely a jugoszláv polgárháborúban az ostromzár alá vett Szarajevóba hirdetett buszos utakat – jelentkezők voltak, de végül is nem engedélyezték a kiutazásokat. Vagy azokat az amerikai utazási irodák által szervezett utakat, melyek Irak háborús övezeteibe vitték a katasztrófaturistákat. De említhetjük a dél-amerikai őserdőkben zajló „túlélő túrákat” is.

Napjainkra egy meredek sziklafal megmászása vagy egy afrikai szafarilátogatás már fel sem villanyozza az utazni vágyók e szegmensét. Ezeknek az embereknek már-már lételemükké vált félelmeik legyőzésének határait feszegetni, míg nekik kaland és izgalom ez az utazás és élményszerzés, azoknak, akiket „figyelnek”, sokszor az életükért folytatott harc. De a természet nyújtotta egyéb extrém helyzetek is felkeltik az emberek érdeklődését: egy vulkánkitörés figyelemmel kísérése közvetlenül a kráter széléről (az Etnára vezetett ilyen túráknak szinte minden évben van halálos áldozata) vagy egy gleccser útjának végigjárása, ahol a geológiai jelenségek változása meglehetősen pontossággal előre jelezhető, még mindig attrakciónak számít. Így nő a felkészülés esélye, ezáltal pedig a látogató biztonságérzete.

A katasztrófaturizmust a turizmus relatíve új ágának nevezhetjük. Napjainkban ugyanis a természetben tapasztalt romboló jelenségek, az emberek háborús konfliktusai és hatalmi harcai iránt egyre több élvhajász turista mutat érdeklődést. A média mindennapos jelenléte életünkben jelentősen elősegíti a kíváncsiság és élvhajászat kialakulását. A média híryanagainak eladhatóságát nagyban befolyásolja „a rossz hír a jó hír”-felfogás.

Beszélnünk kell a katasztrófa-helyszínek relatíve gyors és biztonságos megközelítésének lehetőségéről. A gyors utazásnak köszönhetően akár „azon melegében” tapasztalhatjuk meg a másoknak tragédiaként értelmeződő, nekünk fotózásra, Facebookra posztolásra alkalmas élményeket. A kereslet nő tehát, bár a statisztikák jelenleg még nem támasztják alá, de a keresletre épülő, egyre sokszínűbb szolgáltatáshalmaz alaposan alátámasztja tézisünket. Gondolunk itt az utazási irodák által kritikus, a külügyminisztériumok szerint veszélyes helyszínekre szervezett utakra, valamint a szerencsétlenséget átélt területeken az oda érkezők teljes ellátását végző szolgáltatók számának növekedésére. A katasztrófaturizmus jelenségére sok olyan példát hozhatunk, amely mögött több egyéni utazási terv van, mint ahány az utazási irodák által meghirdetett program. E turizmustípus vonzereje az ember születteit kíváncsiságán, az ismeretlennel való szembesülés iránti vágyon és a veszéllyel való dacoláson alapszik.

■ A következőben azt vizsgáljuk fel, hogy elméleti szempontból milyen típusú turisták lehetnek katasztrófaturisták. Kik lehetnek a potenciális turisták azon fogyasztói szegmensei, akik ezt a fajta utazási rendszert választják, mi jellemezheti őket. A csoportba osztás elsősorban turizmuspszichológiai és turizmuszociológiai felosztások mentén történik.

A katasztrófaturista mindenképpen az ún. *off-beat* típusba sorolható, aki szakít a mindennapok hagyományaival, és a nem mindennapi embertípust tartja követendő példának. Általában fiatalabb korosztályokhoz tartoznak, energikusak, exhibicionisták. Számukra élmény a veszély vagy annak közvetlen megélése. Teljes egészében beilleszthetők a katasztrófaturisták körébe. Ugyanakkor a turistának ez a típusa besorolható az ún. *felfedező* típusba is, amelyre az jellemző, hogy az ide soroltak kilépnek a turisztikai buborékból, nem tartoznak a turistatömegbe, amely a védett rendszert igényli, ahol nem történhet velük „valami”. Ők kalandra, újdonságokat megismerni vágyanak, középkorúak, jómódúak.

És a harmadik kategória az ún. *allocentrikus* turista, aki a teljesen új, ismeretlen élmények és desztinációk után érdeklődik. Ez a típus kockázatvállaló, hisz olyan helyszíneket, embereket, szituációkat és attrakciókat szeretne felkeresni, melyek eltérnek mindennapi kategóriáitól. Az általuk keresett élményhatás erőteljes, mély és maradandó.

A turizmusban gyakran alkalmazott módszer az ún. *euromodernizáció*. Ma már nem elegendő egy célcsoport hagyományos szociodemografikus jellemzők szerinti elemzése, hanem azt is vizsgálni kell, hogy az egyes csoportoknak és azon belül az egyéneknek milyen elvárásai és igényei vannak szabadidejükkel, illetve a desztinációval kapcsolatban. Az egyes csoportok utazási szokásai az életstílusok hátterének ismeretében válnak érthetőbbé. Ez lenne a lifestyle-analízis, mellyel térkép készíthető a turisták beállítottságáról, magatartásáról, s az elemzés azt is megmutatja, hogy a fentebb leírt típusok melyikébe sorolható az adott turista. A katasztrófaturisták nem illeszthetők be teljes mértékben az euromodernizációba, mert az egészhez viszonyított arányuk olyan kicsi, hogy szignifikánsan nem jeleníthető meg. A katasztrófaturizmus egyedi jellegéből adódóan feltételezhető azonban, hogy az ún. *fiatal élvezetűidősek* közé tartoznak, akik a rocker, fiatal városlakó és gyakran a nem házas jelzővel jellemezhetőek.

A katasztrófaturizmus mint turisztikai jelenség

■ A globalizálódás hatására a világ összeszűkül, a kultúrák homogenizálódnak, ami egyedi, az tehát érdekessé egy országot, egy régiót vagy egy települést.

A katasztrófaturizmus mint a turizmus új piaci szegmense pontosan abban segít az országoknak, hogy a természet vagy az ember által okozott károkból turisztikai előnyt kovácsoljanak, odacsalogatva ezzel a fizetőképes keresletet.

A katasztrófaturizmus mára már elfogadottá vált a turizmuson belül. Jellemzője, hogy egy-egy katasztrófa vagy ember okozta katasztrófa után néhány napra, illetve hétre visszaesik az érdeklődés az érintett terület, cselekmény iránt. De amint számottevően csökkennek az árak a vendégek visszahódítása érdekében, nő a kereslet a károkat szenvedett térségbe szervezett vagy egyéni utak iránt (jól szemlélteti ezt az egyiptomi piramisoknál lemészárolt német turisták esete).

Folytatva példánkat, a New York-i ikertornyoknak 2000-ben 1,8 millió látogatója volt, míg a terrortámadás utáni években 3,6 millió turista kereste fel a tragédia színhelyét. Vagy említhetnénk a 2002-es német- és csehországi súlyos árvíz helyszíneit

is, amelyeket ugyancsak sűrűn felkerestek a katasztrófaturisták. De ha már Európánál tartunk, akár magyar példa is szemlélteti, hogy a magyarok között is akadnak jószerevével ilyesfajta élményeket keresők. Gondoljunk itt a 2003-as dunai aszályra, amikor számtalan fényképezgető és a Duna szárazra apadt medréből kavicsokat gyűjtő embert láthatott az arra járó, illetve a tiszai árvízkor Szeged városába érkező rengeteg bámeszkodó is azt a tényt támasztja alá, hogy régiókat is elérte ez a tendencia. Ide sorolhatóak továbbá azok a különleges és ritka természeti jelenségek, amelyek előre jelezhetők, illetve bekövetkezésük időpontja szinte pontosan megállapítható. Mint a Hawaii-szigetek környéki vulkánkitörések vagy a 2006 márciusában előre jelzett argentinai gleccserszakadás, amelyet tizenhétézer turista figyelt a helyszínen. Az említett példák közül is arra következtethetünk, hogy a világ szinte minden területén akad a katasztrófaturista számára élményt nyújtó attrakció. Amire számos, a turista igényeinek maximális kielégítését megcélzó szolgáltatás épül.

Melyek lehetnek a vendégforgalmat meghatározó tényezők?

■ Vizsgáljuk meg, hogy milyen tényezők befolyásolják a katasztrófaturizmus helyszíneinek turistaforgalmát.

– A katasztrófadesztinációkban előforduló katasztrófák megismétlődésének gyakorisága (ne legyen mindennapos, mert az akkor előbb-utóbb elveszíti vonzását).

– Megfelelő körülmények a minimális biztonságérzet megteremtéséhez (ne legyenek a turisták az első számú célpontok, és legyen menekülési lehetőség, pl. ha háborút tekintenek meg közvetlen közelből).

– A körülményekhez képest teljes körű szolgáltatásnyújtás (ez leginkább az alapszolgáltatások meglétét, a szállást és az étkezést takarja).

– „Hóbortjoknak” zavartalanul hódolhassanak (ne zavarják el őket fényképezés közben).

– „Gazdag” programkínálat és szakmai vezetés, illetve felügyelet, ha szervezett kereteken belül utaznak.

– A helyszín relatíve jó megközelíthetősége és az alapszolgáltatások viszonylag rövid időn belüli elérhetősége.

– Földrajzi elhelyezkedés.

– A katasztrófa, esemény, szerencsétlenség egyedisége.

Ezek alapján mondhatjuk, hogy a katasztrófaturistának is vannak igényei, amelyeket ki kell elégíteni, hogy elégedetten költhesse a pénzét, amit aztán jobb esetben visszafogatnak a károk eltüntetésére.

A katasztrófaturizmus ismertsége

■ Magyarországon 2007-ben készült egy nem reprezentatív jellegű felmérés. A kutatásban huszonnyolc hazai utazási iroda vett részt. A huszonnyolc iroda közül tizenegy azt jelezte vissza, hogy az elmúlt években több olyan ügyfél kereste fel az egyes irodákat, aki kifejezetten katasztrófa sújtotta területekre szeretett volna utazni. Vagyis a magyarok között is szép számmal akadnak katasztrófaturisták. Erről tesz tanúbizonyságot a dunaszekcsői löszfalomlás bekövetkeztekor megjelenő számtalan kíváncsiskodó, akik „csodájára” jártak a természet romboló erejének, fotóztak és sétálgattak a lezúduló löszfal által eltiport házak romjai között. Vagy említhetnénk akár bármelyik évet, a dunai és tiszai árvíz tetőzésekor érkező embertömeget, amely nem homokzsákokat tölteni érkezett a helyszínre, hanem ugyancsak sétálni, pózolni az ásókkal, a homokzsákon ülve vagy éppen a már elkészült gát tetején. De ezek az emberek nem szervezeten érkeztek, hanem egyénileg utaztak a tragédia színhelyére, s

míg mások mentették, ami menthető, ők gyönyörködtek a tájban, illetve a víz „szépségeiben”. Őket a klasszikus értelemben nem is nevezhetjük turistának, hisz bizonyos alapkövetelményeknek nem felelnek meg, inkább a „katasztrófikirándulók” táborát erősítik.

Ha Európa országaira is kitekintünk, nem is kell messze mennie a katasztrófaturistának, ugyanis a Magyarországgal határos Ukrajnában kíváncsiságát kielégítő élményre lelhet. A csernobili atomerőmű négyes blokkjában 1986. április 26-án bekövetkezett robbanás miatt kialakult ún. halálvárosba, Pripjatyba hirdetnek utakat kijevi utazási irodák tucatjai. Kétszázötven-háromszáz dollárért ebédvel, vacsorával és különleges engedélyekkel együtt kínálnak egynapos túrákat a csernobili halálzónába. A zóna borzalmak helyett az első kilométereken még idilli képet mutat, mivel a teljesen kihalt területeket a természet visszahódította. A burjánzó növényzetben ritka vadlovakkal találkozhatnak, de a farkasok, vaddisznók és a róák is elszaporodtak. A túra „fénypontja” a huszonkét évvel ezelőtt felrobbant radioaktív hulladékot és a romokat fedő acél- és betonszarkofág, valamint az erőműben dolgozók mára kihalt városa, Pripjaty megtekintése. Habár ezekre az utakra nagyon sok külföldi turista kíváncsi, az igazán veszélyes körbezárt zónába ők sem tehetik be a lábukat. Az ukrán kormány jó programlehetőségek találja, s nem titkolt célja a csernobili turizmust nyomásgyakorlásra használni, merthogy a betonszarkofág fenntartását Ukrajna nem tudja finanszírozni, így bíznak abban, hogy akik ott járnak, biztosan nem hagyják kormányaikat megfélemezni a látványról, és ennek révén az ukránok támogatást is kaphatnak.

Ennek ellenére az új turistaszenzáció nem okozott osztatlan sikereket az ukránok körében. Ők ugyanis úgy vélik, hogy Csernobil nem turistalátványosság, hanem egy még mindig tartó tragédia színhelye. A Greenpeace adatai szerint például csak az Ukrajnával szomszédos Fehéroroszországban kétszázhetvenháromezer olyan rákos megbetegedés van, ami kapcsolatba hozható a csernobili atombalesettel, a sugárzás tehát még mindig és tudományosan igazolhatóan is erős, az embereket mégis hajtja a kíváncsiságuk kielégítésének vágya, így a kereslet nő a csernobili „kirándulások” iránt.

Rögtön Oroszországban ott van a következő példa, melynek indíttatása szintén az anyagi fellendülés elérésére vezethető vissza. Egy orosz kisváros, Vorkuta polgármestere, Igor Spektor a város eddigi fejlődését biztosító bányák bezárása után a katasztrófaturizmusban és egyben az élményturizmusban látta a város jövőjét. A polgármester elképzelései szerint a volt sztálini kényszermunkatábor kitűnő helyszínül szolgál ilyen turistautak megvalósítására. Igor Spektor a *Corriere della Sera* tudósítójának számolt be hátborzongató terveiről: reményei szerint a főleg amerikai turistákat a szögesdróttal körülvett lágerbe terelik, és mindvégig fogvatartottakként bának velük. Gerendákból ácsolt barakkokban alszanak, közös ebédlőben esznek, és minden mozdulatukat gépfegyveres őrök figyelik az őrtoronyból. Nyáron a szúnyogok hadával, télen pedig a mínusz ötven fokkal is meg kell küzdeniük. Lehetőséget kapnak majd a szökésre is, az őrök pedig lőnek rájuk, természetesen vaktölténnyel. Az extrém ötlet kiagyalója szerint a hagyományok egy részét megőrzik. Így a turisták valódi élményt vásárolnak a pénzükért.³ Az ötlet megvalósulásától függetlenül, már pusztán felmerülése is tanulságos.

Nyugat-Európa felé haladva más jellegű izgalmakat kínál egy amszterdami utazási iroda, amely „gyilkosságtúra” (Liquidatietoer) elnevezésű szolgáltatás keretén belül az utóbbi évtizedek leghírhedtebb lezárolásainak a színhelyeire kalauzolja el a turistákat. 2004 decembere óta lehet erre a programra befizetni, harminc euróba kerül, s az indulása óta heti négy-öt ilyen túrára van kereslet, de egy-egy újabb gyilkosság esetén ugrásszerűen megnő az érdeklődés. De a nemrégiben Ausztriában lelep-

lezett Josef Fritzl – aki huszonnégy éven keresztül tartotta a pincében zárva Elisabeth nevű lányát és három vérfertőzésben születet gyermeküket – amstetteni házához is csődülnek turisták a világ minden tájáról. Akik aztán tömegesen fotózkodnak a jellegtelen és nemrég még szörnyű tetteket leplező épület előtt, ahogy mások az Eiffeltoronynál. Persze a helyiek mindezt nem nézik jó szemmel, ugyanakkor a turista, ha már ott van, eszik és iszik, valamint egyéb, a város által nyújtott lehetőségeket is igénybe vesz, így juttatva bevételhez a „szégyenváros” lakóit.

Európát elhagyva Dél-Ázsiában található a thaiföldi Patong Beach, melyet a cunami tombolása pusztított néhány évvel ezelőtt. A szökőár elvonultával több százan érkeztek a partra, és barangoltak a romok között a szerencsétlenség utáni napokban. Ezek az emberek szemtanúk szerint a legmodernebb kamerákkal készítették felvételeket a szökőár következményeiről, a gyökerestől kicsavart fákról, a bokrokra tekeredett halászhalókról s még a hozzátartozóikat sirató falubeliokról is. Empátiát aligha mutattak a helyiek iránt. „Tagadhatatlanul bizarr érzés romokkal körülvéve heverni a strandon, de azzal sem járnak jobban a helybeliek, ha a turisták máshol költik el a pénzüket”⁴ – hozta fel mentségükre egy dán turista az AP amerikai hírügynökségnek. Egy másik turista pedig azt magyarázta, hogy azért szakította meg bangkoki utazását, hogy barangolhasson és fotózhasson a pusztulás helyszínén, és hazatérve megmutathassa, hogy mire képes a feldühödött természet.

Az amerikai New Orleans a 2005. november 4-én ott tomboló Katrina hurrikán után a leglátogatottabb katasztrófaturisztikai helyszínek közé került. Elpusztított területeire leginkább egy amerikai cég kínál háromórás turistautakat – fejenként harmincöt dollárért. Miközben a helyiek azon dolgoznak, hogy az otthonaikat újratelemsék, és gyászolják halottaikat, az egy élet alatt felhalmozott ingóságaikat és ingatlanjaikat az idegenvezetők mutatják.

Amerika másik nagyvárosában, New Yorkban is szép számmal akadnak turisták a New York-i Világkereskedelmi Központ ikertornyainak romjainál. Ahol szervezett körsétákon idegenvezetők mutatják be a legnevezetesebb helyszíneket, mint például a tűzoltók által kitűzött amerikai zászló helyét az összedőlt épületen. De megjelennek a „katasztrófaszüveníreket” árusító üzletek is. A jelenségnek erős sajtóvisszhangja volt, egyesek azt gondolják, mindez beteges dolog, mások viszont a nemzeti gyász megnyilvánulásának, egyfajta terápiának tartják a látogatóáradatot.

A katasztrófaturizmust tehát világjelenségnek nevezném.

A marketing szerepe a katasztrófaturizmusban

■ A katasztrófaturizmus dinamikus fejlődésének köszönhetően a marketingszakemberek érdeklődését is felkeltette a turizmusnak ezen erkölcsi szempontból sokak által vitatott fajtája. Mivel a katasztrófaturisták költenek is az adott országban élményszerzés közben, az anyagi bevétel előnyei módosítják azok nézőpontját, akik ellenzik és elítélik a hivatlan látogatókat. Ezek az összegek ugyanis a károk helyreállítására is szolgálhatnak. Ezért válik fontossá a marketing és a kommunikáció szerepe, hogy a turista vágyainak anyagi vonatkozásait kanalizálja. Fontos ugyanakkor, hogy az ellentábor felé is tegyenek lépéseket, és a katasztrófa turisztikai „hasznát”, a térségbe vitt, szabadon elkölthető pénzt és az odautazók emberségességét hangsúlyozzák. Be kell építeni a köztudatba, hogy a „szenzióhajhászás” mellett a katasztrófaturizmus segítséget és reményt nyújt a szörnyűséget átélt lakók számára. Hiszen amennyiben továbbra is érkeznek a turisták, amennyiben ott töltik szabadidejüket és költik el diszkrecionális jövedelmük jelentős részét, azt sugallják, hogy van még jövő, s a térség elhagyatottsága nem teljes és kilátástalan.

■ Tegyük fel a kérdést: van-e katasztrófaturizmus? A válasz kétségkívül: igen. Remélem azonban, hogy a turizmus alrendszerének csak oldalága marad, és nem mutat egyre növekvő tendenciát. Egy azonban biztos: a katasztrófaturisták „turisztikai személyigazolványa” nehezen értelmezhető. Klínikai szempontból ők is „csak” turisták, vagyis átlagosak, de esetükben máshol húzódik az a bizonyos határvonal, amely az élményt, a szépet, a turisztikai látnivalót jelenti.

■ JEGYZETEK

1. Cseri Péter: Borzongató utazások marketingküzőbön. Népszabadság 2007. 07. 19. <http://www.nol.hu/archivum/archiv-454280> (Letöltve 2012. 01. 02.)
2. Forrás: www.hvg.hu
3. G. Juhász Judit: Turistautak a Gulagra.
4. Poór Csaba: Háztűznézők.

■ IRODALOM

- Ernest J. Gaines: Elvitte a víz New Orleans-t. National Geographic Magyarország 2006. 08. 42–63.
- G. Juhász Judit: Turistautak a Gulagra. Magyar Nemzet 2005. június. 30. 16.
- Katona Judit: A katasztrófaturizmus. TDK dolgozat. Sopron 2005.
- Dr. Palancsa Attila: A turizmus társadalmi-kulturális hatásainak vizsgálata egy ökoturisztikai desztinációban. PhD dolgozat. Sopron 2005. (kézirat)
- Poór Csaba: Háztűznézők. Világ – Mehetnék. HVG 2005. 10. 56–68.
- Puckó László – Rátz Tamara: Az attrakciótól az élményekig. Geometriai Szakkönyvek, Bp., 2000.
- Richard Stone: Csernobil árnyékában. National Geographic Magyarország 2006. 03. 60–111.

